

Урок української літератури у 8 класі

Тема. Урок позакласного читання. Народна дума «Бідна вдова і три сини». Виховне значення думи.

Мета: поширити знання учнів про народні думи, опрацювати зміст думи «Бідна вдова і три сини», з`ясувати повчальне та виховне значення думи; розвивати навички виразного і осмисленого читання народних дум; розвивати логічне мислення, увагу, спостережливість, вміння робити висновки; виховувати почуття любові та пошани до батьків, прищеплювати бажання виховувати в собі найкращі моральні риси.

Обладнання: текст думи, портрети кобзарів, аудіозапис думи у виконанні кобзаря, текст легенди «Як мати стала зозулею», запис пісні «Летіла зозуля».

Епіграфи до уроку:

*Шануй батька твого й матір твою,
щоб було тобі добре і щоб довго
прожив ти на землі.*

Четверта Заповідь Божя

*Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того люди цураються,
В хату не пускають.*

Т.Г.Шевченко

Хід уроку

I. Організація класу до роботи на уроці.

1. Забезпечення емоційної готовності («Мікрофон» : чого я очікую від уроку).
2. Обмін побажаннями у парах.
3. Як потрібно працювати, щоб отримати високу кількість балів.

II. Актуалізація опорних знань та умінь.

Сьогодні на уроці ми доторкнемося до свята святих – теми матері в усній народній творчості , зокрема в думах, легендах, піснях.

1.Евристична бесіда.

--У яких гріхах каялися брати-запорожці, герої думи «Буря на Чорному морі»?

Хто міг їм допомогти у прощенні гріхів? Як про це мовиться у думі?

--Як змальовано у творі чужинця? Чому він гине?

--Прочитайте кінцівку думи. Чим вона подібна до молитви?

--Як ви думаєте, що допомогло братам врятуватися? Яку роль зіграло покаяння в гріхах?

--Розкрийте символічний образ бурі на морі.*(стихія життя,покарання,людина безсила перед силами природи і Богом)*

--Подумайте, що дає людині дотримання норм християнської моралі ?Чи збігаються норми такої моралі із загальнолюдськими цінностями?

--Чи можна сказати, що в думі піднімається проблема добра і зла в людському житті? Як ви її розумієте?

--У яких творах автори звертаються до цієї проблеми? (*казки, О.Кобилянська «Земля», П.Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» та інші*)

Як ви розумієте епіграви до теми сьогоднішнього уроку? В ході уроку подумайте, яку відповідь ви б дали на запитання:

Чи завжди людина є ЛЮДИНОЮ?

III. Оголошення теми і визначення мети уроку учнями.

Метод «незакінченого речення».

Я прийшов на цей урок...

Мені цікаво...

Я хотів би поділитися...

Слово вчителя. Найбільше щастя і радість у житті – це діти. Їх веселий сміх, життєрадісні обличчя. Заради дітей батьки готові на все. Але скільки треба мудрості, сили, любові, щирості, терпіння і доброти вкласти в їхні серця, щоб діти вирости справжніми людьми.

Світ змінюється, наука невпинно рухається вперед і робить нові відкриття, змінюються погляди людей і влада в країні, але одвічні людські цінності залишаються назавжди – це доброта, милосердя, чуйність, щирість, щедрість і ота свята любов, яка робить людину світлою: любов до природи, до всього світу.

Діти вбирають в себе все хороше, як і погане теж. Тому сьогоднішній урок буде присвячено тим загальнолюдським цінностям, які дають нам можливість називатися Людьми.

--**Ким для кожного з вас у житті є мати?** Постарайтесь дати відповідь на це запитання, прослухавши пісню «Летіла зозуля».

Звучить пісня «Летіла зозуля» у виконанні Ніни Матвієнко.

Учні дають відповіді на поставлене запитання, з'ясовують, у чому символічність образу зозулі. (Зозуля-символічний образ материнської турботи, печалі.)

--Як ви вважаєте, чи актуальне повчання епіграфів уроку? Чому?

--Назвіть **прислів'я**, що стосуються змісту епіграфів.

Материнський гнів, як весняний сніг: рясно впаде, та скоро розтане.

На сонці добре сидіти, а коло матері добре жити.

Батько краще догляне сім синів, ніж сім синів батька.

Шануй батька і неньку – буде тобі скрізь гладенько.

Так треба жити, щоб нікому зла не чинити.

Шануй старих – молоді колись тебе пошанують.

Слухаємо уривок думи «Бідна вдова і три сини» у виконанні кобзаря.

--Які почуття викликав зміст думи? Який настрій?

Опрацювання ідейно-художнього змісту.

Тема. Зображення немилосердного ставлення дітей до матері, в результаті чого сини були покарані Богом і осуджені людьми.

Основна думка. Тих, хто не поважає і не шанує батьків, Господь карає.

Мета. Засудження зневажливого ставлення до матері, людей.

Жанр. Родинно-побутова дума.

Композиція. Вступ(Заплачка).Основна частина. Висновок(Святославіє).

Проблематика(визначення проблем, що піднімаються в думі).

Жорстокість і милосердя.

Гріх і спокута.

Батьки і діти.

Найважливіші життєві цінності.

Група «Дослідників» знайомить учнів класу із матеріалом стосовно думи.

Цю побутову думу записано кобзарем В. Шевченком у 1904 році від кобзаря Платона Кравченка з с.Шафоростівка Миргородського району Полтавської області. Відомо близько 50 записів цієї думи, зроблених переважно на Полтавщині, Харківщині, Чернігівщині (1810-1930рр.); варіанти думи можна поділити на дві групи. В одній мати прощає синам їх вчинки, але додому не повертається, в другій – мати повертається до своїх синів.

Словникова робота.

Група «Лінгвістів» пояснює значення слів, висловів, записаних на дошці.

1. «Голос волаючого в пустині»(Вислів походить з Біблії; це голос, прохання, залишене поза увагою).
2. «Замість хліба дати камінь»(Це євангельський вислів: Чи є між нами така людина, що в неї син попросить хліб, а вона подала б йому камінь?).
У переносному значенні розуміємо, що мова іде про крайню межу черствості.
3. «Блудний син»(Євангельська притча про сина, який, живучи розпусно, витратив на чужині все, що мав. Голодний і убогий повернувся додому, та батько прийняв його, бо батьки вміють прощати).
4. «Антихрист» (за християнськими віруваннями – це посланець диявола, злочинець).
5. «Хам»(син Ноя, який насміявся зі свого батька та був ним проклятий).

Міні-дискусія: Чи завжди грішна людина стає на шлях покаєння?

Бесіда за питаннями.

- Яким настроєм пройнятий початок думи «Бідна вдова і три сини»?
- Якою змальовується у думі матір?(зачитати)
- Чи доводить наступна частина думи те, що мати правильно чинила, беручи всю роботу на себе? Чи правильно вона виховувала своїх синів?
- Якими виросли сини?
- Чому вони стали соромитися матері?
- Чи заступився котрийсь із синів за матір?
- Чи можна насміхатися з рідної людини?
- Хто приймає вдову у своєму домі і має її за рідну матір?
- Що ви розумієте під людським гріхом? Чи можна сказати, що брати скоїли великий гріх? Як вони були покарані?
- Чи зрозуміли вони причину своїх страждань, нещастя? Чи покаялися?
- Як ви розумієте слова: «Гей, то бідна вдова на сльози не вдаряла...»?
- До якого висновку ви прийшли, прочитавши текст думи?

Група «Літературознавці» підготувала матеріал про основні аспекти філософії Сковороди. Основний зміст повідомлення.

Г.С.Сковорода – український філософ, з творчістю якого будемо знайомитись у 9 класі, наголошував, що людина, щоб бути щасливою, повинна прагнути душевного спокою. В його вченні знаходимо велику мудрість: «Будь людиною – і знайдеш благо». «Добре серце – це вічно текуче джерело, з якого течуть завше чисті струмки або думки».

Спробуйте передати стан старенької жінки. Як вона себе фізично почуває? Що в неї на душі? Чому? Розкажіть від 1-ої особи.

Очікувана відповідь.

Я старенька хвора жінка... Мені дуже тяжко. Бо відчуваю, що нікому не потрібна, заважаю синам. Для них я тягар, бо не маю сил працювати. Мені хочеться померти, але смерть до мене не приходить. І в той же час я боюся померти, бо...

Хто винен у трагедії сім'ї?

Учитель. Однозначно на це відповідь дати важко, всі відповіді правильні. Але у людини перш за все повинна бути совість і синівська відповідальність за батьків.

Як ставиться народ до сімейної трагедії?

(Очікувана відповідь). Вчинок синів йому болить. І він все-таки заставляє задуматись над своїм ставленням до матері, над своєю поведінкою і визнати свої помилки.

Ця дума написана з такою метою, щоб кожен читач глянув на себе з боку, оцінив своє ставлення до матері і не робив таких помилок, які зробили брати.

Як ви гадаєте, що потрібно літній людині?

(Очікувана відповідь). Живе, лагідне слово,, сімейне тепло, спілкування.

Утворити «моральний ланцюжок», підбираючи прислівники, які характеризують поведінку братів.

Наприклад: грубо, брутально, злобно, нечемно, немилосердно, презирливо, зневажливо, безбожно...

Чи можна сказати, що брати жили, дотримуючись Божих заповідей?

Пригадайте зміст легенди «Як мати стала зозулею». Що означає цей символічний образ?(символ лиха, печалі)Як діти були покарані за байдужість?

Чого навчає ця легенда?

Як мати зозулею стала (легенда)

Були собі чоловік і жінка і мали четверо дітей. Жили вони з риболовлі. Якось чоловік застудився і помер. Жінка сама ловила рибу і годувала дітей. Та незабаром і вона застудилася і злягла хвора. Лежить у постелі, а дітей немає чим годувати. Вже й у неї пересохло в горлі, мовила тихо до дітей:

- Діточки, діточки, подайте мені води. Бо не дам собі ради, щоб підвестися самій, а пити так хочеться.

- Нема в хаті води, - одказують діти.

- Візьміть глечик, - каже мати, - підіть до річки та й наберіть води.

Одізвався старший хлопець:

- Я не маю чобіт, нехай іде сестра. Мати до дочки:

- Піди, доню, принеси мені води.

- Я не маю хустки завинутися. Нехай іде менший. Просить мати меншого сина:

- Піди, Івасику, принеси мені водички.

- Я не маю в що вдягнутися, - одказує той. Так ніхто і не приніс хворій матері води.

Пішли діти надвір, граються, а мати в хаті ледве-ледве підводиться з ліжка, обростає пір'ям. А найменший хлопчина саме вбіг у хату, бачить - мати вже стає зозулюю, став гукать до брата і сестрички:

- Наша мати стає зозулькою, хоче одлетіти од нас. Скоренько біжімо по воду для неї.

Схватили діти хто що: глечик, кружечку, відро. Всі побігли до річки, набрали води і кричать навперебій:

- Мамочко, мамочко, пий воду.

А мати вже вся обросла пір'ям, стала зозулькою, одлітає од хати:

- Ку-ку, ку-ку... Пі-зно, ді-ти, пі-зно... Ку-ку, ку-ку... - І стала одлітати. А діти за нею бігли, бігли, збиваючи по грудях ноги до крові. І до цих пір у лісах, на полянах стелиться мох з червоними краплинами: то, кажуть, ті краплини крові, що стікали отоді з ніг дитячих.

А мати назавжди одиуралася рідних дітей і донині літає зозулюю.

Існує ще одна легенда про ставлення дітей до батьків. Прослухаємо її в аудіозаписі та зробимо висновок про те, чого навчає ця легенда?

У давнину у народів Півночі був такий звичай: в силу жорстоких умов природи непрацездатні старі люди ставали тягарем для сім'ї, бо не могли здобувати собі їжу, тому їх відвозили і викидали в льодову безодню.

Так ось в одній сім'ї батько втратив працездатність. Син почав готувати сани, щоб відвезти батька і викинути в безодню. Майструючи сани, він побачив, як його маленький син теж щось майструє. Поцікавившись, що дитина робить, дорослий чоловік почув таку відповідь: «А це я роблю для вас сани, бо ви теж станете стареньким і вас же треба буде відвозити геть.»

Саме цей момент примусив сина задуматись над своєю долею, долею свого старого

батька. І цей випадок так на нього вплинув, що він не відвіз батька в льодову безодню, а залишив вдома і догодовував до смерті.

Що спільного в думі «Бідна вдова і три сини» та в легендах? (байдуже ставлення до батьків)

Робота з епіграфами до твору «Чорнобильська Мадонна» Івана Драча.

Прологові передують два епіграфи: з поеми Т. Шевченка «Марія» та з української народної думи «Бідна вдова і три сини». Учні **роблять висновок**, що епіграфи налаштовують на контраст між високим розумінням матері, оспіваним й освяченим у віках, і гіркою думою про нещасну долю матері, зрадженої синами. Саме поєднання цих думок і відображає зміст і суть поеми.

Тяжко пишу, зболено розмірковую, Словами гіркими наповнюю аркуш...

Все упованіє моє
На тебе, мій пресвітлий раю,
На мидосердіє твоє,
Все упованіє моє
На тебе, мати, возлагаю,
Святая сило всіх святих,
Пренепорочная, благая!

Т. Шевченко, "Марія"

"Гей, то в святу неділеньку,
То рано-пораненько,
То не в усі то дзвони дзвонять,
А то сини свою неньку,
Удову стареньку,
А з свого подвір'я то ізгонять.
Що старший за руку веде,
Середульший у плечі випихає;
А найменший ворота одчиняє,
Її, бідну, клене й проклинає:
"Ой іди ж ти, мати,
Куди-небудь собі проживати,
Бо ти нам не вдобна,
Проти діла не способна.
Отес ж тобі шлях - дорога
Широкая й довга!"

Українська народна дума "Бідна вдова і три сини"

Робота над художніми засобами тексту епіграфів.

Робота в групах.

«Психологи» роблять висновок про те, чому такими бездушними вирости сини.

«Мовознавці» пояснюють значення окремих слів.

«Теоретики» називають художні засоби в тексті думи.

«Літературознавці» порівнюють легенди і думу.

Розгляд ілюстрації. Який епізод думи відтворено?

Відповідаємо на запитання:

Чи завжди людина є Людиною?

IV. Підсумок уроку(картка самоконтролю на уроці).

Метод Прес».

Я вважаю, що... (дума «Бідна вдова і три сини») допоможе кожному з нас зрозуміти себе, вибрати свою життєву позицію, бути люблячими дітьми.

Тому що... (тільки від нас залежить, якими ми станемо у житті)

V. Домашнє завдання.

Прочитати думу «Двох братів-невільників пісня».

Для обдарованих дітей :написати твір-мініатюру на тему «Сповідь перед матір`ю».

